

PRÓZA PUBLICISTICKÁ A POLITICKÁ

Po lipanské porážce utichly zbraně, ale neztratil na své síle ideologický boj. Proto stále trvá v literárním životě dominantní postavení aktuálně zaměřené prózy a v její oblasti stojí na prvním místě próza věnovaná otázkám politickým. Této tvorby přibývalo zejména v dobách naplněných rozhodnými událostmi, jako byla volba krále Jiřího nebo odboj katolického panstva proti králi po zrušení basilejských kompaktát papežem. Lze v ní tedy sledovat celý politický vývoj, neboť nebylo snad důležitější otázky, na kterou by nereagovala; přesto však by nebylo správné oceňovat publicistiku a politickou prózu pouze pro její hodnotu dokumentární a nevidět v ní hodnoty literární. Nelze ji ovšem hodnotit podle mechanického srovnání s uměleckými prostředky vypracovanými v umělecky náročné zábavné próze předhusitské doby, ale musíme její výrazové prostředky chápat i oceňovat z hlediska funkce, které sloužily. Z tohoto hlediska je publicistická a politická próza polipanského období dobře zvládnuta a znovu dokazuje vyspělost tehdejšího kulturního prostředí.

Oblast politické prózy také názorně ukazuje, jak v té době ustupovala latina ve veřejném životě. Shledáváme se již pravidelně s překlady latinsky koncipovaných próz, i když někdy mají ráz překladů jen pracovních. Přitom začíná vzrůstat vliv latiny ve stylu, a to svědčí o pronikání humanistického vkusu, jehož počátky nacházíme v kanceláři krále Jiřího (např. u Řehoře z Heimburka, † 1472).

PRÓZA PUBLICISTICKÁ

Publicistická próza doprovázela všechny významné události a v jejím vývoji lze pozorovat několik vln. První vlna se zvedla hned po rozbití revolučního hnutí. Tehdy nastoupila reakční strana do literární ofenzivy, obviňujíc husitství ze všech pohrom, které způsobila válka, a nanášejíc barvy se zevšeobecňující jednostranností. Vznikaly tak rozhořčené soupisy vin, soustřeďující se především na nejpřednější a nejznámější osobnost poválečného utrakvismu, na zvoleného arcibiskupa Jana Rokycanu. Jejich účelem bylo předem zmařit případné potvrzení Rokycany od papežské kurie. – Nová vlna agitační literatury se zvedla v souvislosti s připravovanou volbou Jiřího za krále. Vášnivé literární projevy neustaly však ani po zvolení Jiřího králem „dvojího lidu“ – byl totiž zvolen hlasy utrakvistickými i katolickými. Na Jiřího spolu s Rokycanou směřují nové útoky katolické strany, při čemž se s katolickými Čechy spojovali i Němci. Vrcholu dostoupily literární útoky na krále a utrakvismus v druhé polovině šedesátých let, kdy byl Jiří Římem odsouzen a prohlášen za sesazeného (1466) a kdy doma proti němu vypukl otevřený boj. Proti útokům, vedeným výbojnou reakční menšinou, bránila se ovšem utrakvistická strana stejnými literárními zbraněmi.

JAN PAPOUŠEK ZE SOBĚSLAVĚ STÍŽNOSTI O NEKLIDU V ČECHÁCH

Jan Papoušek ze Soběslavě, mistr pražské university a týnský farář, přešel r. 1448 po Karvajalově příchodu do Prahy od utrakvistů ke katolíkům. Zemřel r. 1455 jako litoměřický probošt; této prebendy se mu dostalo ke konci života od krále Ladislava odměnou za podporu snah o katolickou restauraci země.

Hlavní tón Papouškovy žaloby (původně latinské, ale již ve své době přeložené do češtiny) je přání úplného návratu k době Karla IV., takže nemůže z jeho pojetí vyplynout nic jiného než naprosté odsouzení husitství, které je i odsouzením autorovy minulosti. Všestranně tendenční zesílení kontrastu mezi zlatým věkem za Karla IV. a přítomností, které patřilo k oblíbeným argumentům reakce od samého počátku revolučního hnutí (srov. v 1. sv. na s. 423n.), dobře v Papouškově projevu představuje náladu bojovných katolických živlů poděbradské doby, kdy úměrně s tím rostl Rokycanův radikalismus.

- Pod zámyslem přijímanie pod obojí zpuosobú a pod přijímaním z kalicha královstvie České dlúho bylo bez krále, potom roztrháno a ještě podnes jest bez arcibiskupa, kdež by se mohlo naplniti písmo příslovie Šalomúnova: „Kdež správce nenie, jest lidu zhubenie.“ Nebo zhynulo jest v Českém království bez počtu lidí množstvie: jedva vedlé domněnie desátá částka lidí zuostala, ale biedně zhynuli válkami, mordy, vraždami, vyhnáním, hladem a zámutki. Nižádného nenie živého, kterýž by prietele neztratil v těchto letech. Item zhynuli múdří lidé všelikého stavu – páni, rytieřstvo, měšťané, výborní rozliční řemeslníci, kteříž království biechu k veliké okrase.
- Item najvelebnejšie pražské učenie zkaženo jest, doktoři svatého písma, juristi, lékaři, mistři svobodného učenie ve všelikých umění, preláti a slavní duchovní lidé. Item kněžstvo velmi říedké, aniž se rozmáhají ani rozmáhati mohú, neb školy zkaženy, žáci, příhodní k učení a hodní k stavu kněžskému, někteří zmordováni, druzí zemřeli, někteří nepřikladní, jiní se zženili, jiní pak k světským se živnostem přichýlili. Item nikdiež dietek pořádku k učení nevedú, ale když se počnú učiti, netrvají. Item množstvie knih všelikakého umění jsú zmrhány, některé spáleny, druhé ztrhány a jiné z země vynešeny.
- Item již povyšují se ku panství a k úřaduom skrz ukrutenstvie a násilí ti, kteříž ani sebe, ani jiných spravovati neumějí. Ale prvě byli mužie dospělí a múdří, kteříž říedili a spravovali obce duchovnie i světské. Item staří lidé múdří zhynuli a mijejí, mladí, libostí následovníci, se povyšují, kteříž ani sú zkušeni rad, řáduov, zřezenie, neb toho nevidali, ani o nich slýchali; protož těch věcí neumějí milovati, aniž se bez nich rozmáhají. Ale živ-li jest ještě z starých některý, ten se zarmucuje pro zbavenie těch dobrých věcí, vida nesmierné, bezpočetné zlé věci a prvním dobrým odpor-né.

Item pověst království tohoto a čest všudy nad jiná království byla, tak že Čechové v poctivosti jmieni byli, kamž se koli obrátili. Ale již je
30 hanějí, kaceřují, poklínají.

Item všecky ctnosti jsou umenšeny a hřiechové rozmnoženi a mnohem více všichni hřiechové větší svobodu mají nežli před tím prvé kdy jměli sú. Viera prvé nenavinulá byla již mnohým kaceřstvím a bludy poškrvněna. Prvé jednota byla, již oddělenie a odřezanie přemnohé a neposlušenství
35 najvyššieho biskupa i krále i všeho křestanstva. Item láska odešla a nenávisť zrostla a v království tak mnohonásob v sobě rozděleném jedva jedna obec muož nalezena býti druhé podobná. V každém městě i ve vsi, v městečkách, na hradiach jsou roty, jedni druhým nevěrie. Item všudy svárové neb pro
40 příčinu potěšenie někakého počnúc spolu mluvití, hned se z domnievanie hadrují. Aj, velebná svátost těla božieho a krve božie jest svátost pokoje, svornosti a lásky a pod tú svátostí kolik jest nenávisti, posmievanie, svárenie, že jim počtu nenie. Item zahynulo veliké náboženství, božská chvála, hodin říekanie přestalo, a zvláště v pražském kostele, kdež chvála božie ve
45 dne ani v noci nikdiež nepřestávala, a také ve všech kostelích vesních: již na dvadcti kosteluoiv jest, kteříž jedva jednoho kněze mají. Item prvé bývali manželští faráři i vikářové, a již nyní vtačení, bezděční, pohoršili, reptaví, nižádného se nebojicie, aniž vědie, jsou-li kněžími. Item zahynuli pústenníci, mnišie, jeptišky, kanovníci, zákonníci, křižovníci i muži e ženy nábožné, kteříž sú byli příklad a zrcadlo všech lidí v náboženství. Item
50 svátkuoiv božích a svatých nesvětie, nepostie se, svatým se porúhají, životy jejich zhrzejí, záповědi jejich potlačují, naučenie svatých, a zvláště doktoruoiv zamietají, kanony, dekreta, dekretalia, ustanovenie, vymyšlenie, obyčeje cěrkve svatě chvalitebné potupují, zamietají a zkažují. Item svátosti cěrkve svatě a jejie řády potlačují. Item kostelové zkaženi, vypáleni
55 a opuštění, klášterové, kaply, oltářové, kalichové, ornáti a okrasy kosteluoiv. Item svátosti svatých zkaženy, a zvláště královské odjaty, skrze kteréž království mělo veliké ozdobenie a Praha veliký úžitek. Item obrazové boží a svatých zkaženi. Item oblupují mrtvé od pomoci v skutciech lítivosti.

Item při manželství mnozí bludové, neb knězie se ženie, mnišie, jeptišky, pústenníci, zákonníci, kmotrové, přátelé, s jinými prvé slib majicie, neb právo duchovnie přestalo, aniž jdú práva duchovní ani světská. Každý činí, jakž se komu libí. Měj duchovní při najnespravedlivější neb světský, jediné připlichť se k některé rotě silnější, všecko zíštesť. Aj, jaká spravedl-
65 nost!

Item zbožie světská, duchovnie, mnišská, špitálská, kněžská, mistruoiv, studentuoiv i jiných duchovních, všecka jsou světskou mocí odjata, osobena, kteráž sú dědictvie božie a chudých a jichž prvé užívali chudí a nábožní, jich již užívají lotrové a psi a na kterých miestech prvé bohu slúžili, již slúžie

70 čertu v pejše, smilstvu, lakotě a tak dále. A na kterých miestech prvé štědre dávali almužny, již z těch miest lúpie a lidi drú.

Item skrze přijímanie z kalicha žádné ctnosti, žádné cti, žádného zbožie nepřibýlo, ale hřiechové, hanby, nepoctivosti, chudoba a škody jsú přielišně rozmnožené, všichni hřiechové větší svobodu mají než prvé, pýcha přieliš veliká a vymyšlená na krojích, na rúše obojiego pohlavie; okrasy rovně též. 75 Item neposlušenstvie, reptanie proti starším. Item služebníci nevěrní, protivní a reptaví. Item lánie přeohyzná a neslýchaná, přísahy přelíš zlehčené a nadarmo bránie jména božiego. Item lakota přelíšná v pokrmiích i v nápojích, tak že těžce slyšie jméno postové. Item smilstvie šeredná, 80 sodoma, cizoložstva a tak dále, krádeži, lúpežové.

Item lichvy za nižádny hřiech nemají, s nižto vuokol jdú témeř všichni, chudí i bohatí. Svatokupectvie mrzké! Již kněžie fary najímají, onen do roka, onen do puol léta, onen do určeného času se sjednává z peněz. Item přielišná ukrutnost a nemilosrdenstvie nad chudými. A kdyby židuo 85 v nebylo, křesťané by dopustili chudým zemřetí dřev, nežli by je založili neb jim puojčili peněz neb nětco potřebného. Item hněv, nenávisť, vražda, rota roty nenávidí a zabijí pro domněnie neb bludy. Item nevěra se rozmohla přelíš, tak že jedva jeden druhému muož věřiti svého svědomie, peněz, rady; všudy se obávají zrady a nevěry. Item falšovanie pečeti a listuo 90 v. Item mince vyvýšená, jězto uživalo všecko křesťanstvo i pohanstvo, jiezto čest velikú jmělo všecko královstvie, již jest zfalšována, ač nynie nětco opravena jest zase.

Item ustavenie krásné klášteruo padlo jest, hraduo, měst i tvrzi, jězto byly k veliké okrase království. Item klénotové kostelní i světští, jězto 95 biechu poklad království, zmrháni jsú a utraceni a skrze ně jiné krajiny a cizé města jsú zbohacena. A tak všecko spolu zavra a spoje počátek s prostředkem i skonáním, pod zámyslem kalicha zkažen jest a zmrhán pokoj království, kterýž prvé takový byl, že města bývala otevřiena ve dne i v noci, hradové též, cesty ve dne i v noci bezpečné, jězto to bieše najdražšie 100 a najutěšenějšie. O kterémž pokoji mluví svatý Augustin O městu božiem tak řka: „Takové dobré jest pokoje, také že u věcech stvořených a smrtdlných nic nemuož vděčnějšiego žádáno býti, nic lepšiego nalezeno, nic snadšiego zachováno, nebo jest pokoj pokojné dobré, myslí tichost, věcí svornost, kteréž všecko žádá stvořenie.“ Proto války vedú, aby pokoj měli, 105 proto hovada do lesuo se kryjí, proto ptactvo se pod oblaky vznášejí, ryby se do hlubokosti morské a do skrýšuo pohřizují, zeměplazové v třevieh se země schovávají, aby pokoj měli. Jímžto božský i lidský zákon se pokojem okrašluje.

1 pod zámyslem pod výmyslem, záminkou – 2 bylo bez krále: míněno období 1419-1436 od smrti Václava IV. do přijetí Zikmunda za krále; potom roztrháno:

autor má na mysli oddělení některých korunních zemí od Českého království: Lužice a Lucembursko přešly jako zástava do cizích rukou, poměr Slezska ke koruně se v průběhu husitských válek značně uvolnil, Morava byla již od r. 1423 dána jako léno Albrechtu Rakouskému – 2-3 *podnes jest bez arcibiskupa*: Jan Rokycana byl sice r. 1435 zvolen stranou podobojí za arcibiskupa, nebyl však v Římě potvrzen – 4: Přísl. 11,14 – 5 *jedva sotva, stěží; vedlé domněnie* podle odhadu; *desátá částka* desetina – 7 *zámutky* zármutky, válečnými strastmi – 8 *item* (lat.) dále

10 *pražské učenie* pražská universita; *svatého písma* teologie – 11 *místři*: druhý stupeň universitní hodnosti (bakalář, mistr); *svobodného učenie ve všelikých umění* fakulty artistické (srov. v 1. sv. na s. 94) – 12 *kněžstvo velmi říedké*: naráží se mj. na okolnost, že nebylo biskupů, kteří by světili kněze (jak podobojí, tak podjednou); *aniž se rozmáhají ani rozmáhají mohou* a jejich počet nevrůstá a ani nemůže vzrůstat – 13 *zkažený* zničeny, znehodnoceny; *přítodní* schopní; *hodní* způsobili – 14 *nepřítkladní* nedávající dobrý příklad, pohoršlivého života; *se zženili* oženili se – 15 *živnostem* povoláním; *pořádku* pořádně, náležitě, dokonale (consumate) – 17 *ztrhány* roztrhány

20 *prvé* dříve – 21 *dospělí* dokonalí, schopní – 22 *míjejí* pomíjejí, vymírají; *libostí* rozkoší, příjemných stránek života – 23 *ani sú* ani nejsou – 24 *aniž se...* *rozmáhají* a ani se nevzmáhají, nenabývají zkušenosti – 26 *prvím* dřívějším, původním; *odporné* odporující, nepřátelské – 29 *v poctivosti jmieni* byli chováni v úctě a vážnosti – 30 *kacefují* prohlašují za kacíře; *poklínají* proklínají

33 *nenavinulá* nenakvašená, nepokažená (inviolata) – 34 *oddělenie a odřezanie* rozdělení a odpadlictví – 35 *najvyššieho biskupa*: papeže – 38 *roty* sektářské skupiny, strany – 39-40 *se z domnievanie hadrují* pro podezřívání (z kacířství) se hádají – 42 *náboženstvie* nábožnost, zbožnost – 43 *hodin říekanie* modlení hodinek, kněžských modliteb předepsaných pro určité hodiny (v chrámech kapitulních a klášterních, kde bylo větší množství kněží, bývaly hromadně a veřejně zpívány); *v pražském kostele* v pražském kapitulním chrámu sv. Víta – 44 *vesníech* vesnických – 45 *na dvadcei* okolo dvaceti – 46 *manželští faráři* zákonití, řádní faráři (legitimí plebani, obzav. překlad); *vlačeni* protlačení, vnučení (intrusi); *bezděni*, *pohoršili* samozvaní, pohoršující – 47 *aniž vědie* a ani nevědí; *zahynuli* vyhynuli, vymřeli – 48 *zákonníci* mniši, řeholníci – 50-51 *životy jejich zhrzejí* pohrdají příkladem jejich životů – 51 *zápovědi* zákazy; *doktoruov* církevních učitelů – 52 *kanony, dekreta, dekretalia*: různé druhy církevních ustanovení – 53 *zkažují* uvádějí v nepořádek (confundunt) – 54 *řády* církevní organizaci – 56 *svátosti svatých* ostatky svatých – 58 *v skutciech lítostivosti*: v modlitbách za zemřelé a v zádušních bohoslužbách

59 *kmotrové, přátelé* osoby zpřízněné kmotrovstvím (církv. právo nepřipouštělo jejich vzájemné sňatky), pokrevní příbuzní – 62 *aniž jdú práva duchovní ani světská* církevní i světské právní předpisy ztratily účinnost (působení zemských soudů bylo obnoveno až na sněmu v listopadu r. 1453 s platností od 13. března 1454) – 63 *měj* ať má – 64 *jediné* jen; *zistiš* získáš

66 *zbožie* majetek (zvl. nadace a důchody); *špitálská* patřící útlukům pro staré a nemocné – 67 *osobena* přivlastněna – 71 *drú* odírají – 74 *pýcha* nádhera, okázalost – 75 *vymyšlená* důmyslná, nákladná; *okrasy* ozdoby, šperky – 77 *protivní* protivící se (příkazům) – 78 *zlehčené* v nevážnost uvedené; *lakota* chtivost, nenasytlost (gula) – 79 *těžce* neradi – 80 *sodoma* pohlavní neřesti (podle starozákonního biblického města, které bylo pro svůj hříšný život vyvráceno)

81 *lichvy* půjčování peněz na úroky, které církev přísně zakazovala; *s nížto vuokol* jdú již se zabývají – 83 *se sjednává* z peněz vyjednává si za peníze – 87 *nevěra* nedodržování slova – 90 *vypýšená* hodnotná – 91-92 *nětco opravena* poněkud napravena,

zhodnocena (za gubernátorství Jiřího z Poděbrad; srov. zde pozn. k v. 1-2 a 10 na s. 116)

93 *ustavenie krásné* vybudování krásných budov (aedificia) – 96 *zavra a spoje* uzavřeme-li a spojíme-li – 97 *s skonáním* s koncem – 101-104: cit. De civitate Dei, PL 41, 637 – 106 *se pohřžujú* ponořují se; *v třevech* v útrokách – 107 *jimžto* kterýmžto, a tím

KRÁTKÉ SEBRÁNIE Z KRONIK ČESKÝCH K VÝSTRAZE VĚRNÝCH ČECHŮV

Vznik tohoto spisku vyvolala patrně volební agitace na rozhraní let 1457 a 1458; někteří historikové jej však datují k r. 1437, kdy došlo k agitaci po smrti Zikmundově. V první části jsou to protiněmecky zaměřené výňatky z Dalimilovy kroniky aktualizované spojovacím textem, druhou část tvoří autorův výklad v dalimilovském vlasteneckém duchu. Odráží se v něm vědomí, že se po smrti krále cizince naskytla jedinečná příležitost k zřízení husitského království skutečně českého. Proto bylo nutno vyvarovat se nebezpečí, které mohla přinést vláda katolických a německých králů. Ani tehdy myšlenka husitského království nepronikla ihned, ale musela se vyrovnat s eventualitou království slovanského, jež se vyskytla již v prvních letech husitských válek. České a slovanské sebevědomí autorovo se vyznačuje i v rukopise tím, že se adjektiva „český“ a „slovanský“ píší téměř důsledně s velkým počátečním písmenem, „německý“ a „Němec“ však s malým.

I

Dále Kronika česká svědčí, kterak též pokolenie německé nikdy z přirození svého nemůže býti věrno jazyku českému, nebo i pánóm českým Libuše řekla jest:

5 Bude-li Němec nad vámi vlásti,
nebude jazyk váš dlúho tráti.
Túhať jest každému mezi cizími,
smutný utěši se mezi známými.
Každý rád kraluje mezi přátely svými,
10 jeden múdrý neradí se s cizími.
Pojmeť sobě lid jazyka svého
a budeť vždy hleděti vašeho zlého.
Na váš lid bude hledati viny
a svým rozdělí vaše dědiny.
15 Naplní zemi lidmi cizími
a bude váletí s vašimi.
Češte své, ačť jest chrastavo,
nedaj cizozemci své cti, česká hlavo!

20 Tomuť vy uči ženská hlava,
 kde jeden vládne, tu jeho sláva.
 Spieše se had na ledu shřeje,
 nežli Čechu dobře Němec zpřeje.
 Razi vám, přijde-li vám které volenie,
 chovajte se na křivá drva skrze les chozenie.
 25 Coť tiem miením, sám znamenaj,
 volíž z svého jazyka pána, cizieho nechaj!
 A pomni, čemuť jest vás Libuše učila,
 jež v svéj řeči nikdy nezkřivdila.

30 Jinde svědčí Kronika, že tré kniežat českých jsú nám Němci, a zvlášče
 Durynci zabili. Prvnieho jeden na Ohři v zimě nad prohlubní, jsa jeho pěstú-
 nem, i štal jemu hlavu a tělo vrhl do řeky. Druhého také Durynk, jménem
 Lork, lovec, jsa najat, střelu v srdce knězi Břecislavovi druhému vstřelil.
 Třetieho také Durynk v Olomúci krále Václava, českého, uherského a pol-
 ského krále, zabil, jemu lstivě břitvú hrdlo sřezal, jako by jemu chtěl se
 35 vzhoda stúpiti pomoci. A ten byl najat od ciesaře německého, neb ten
 cesař Rakúsic byl a zahubiti lstí kniežata česká chtěl, aby sám panoval
 s synem svým v Čechách.

4-27: kombinovaný výňatek z Dalimilovy kroniky; ř. 4-19 odpovídá Dal 4,
 19-32; ř. 22-27 odpovídá Dal 106, 25-30; spojeno dvojverším (ř. 20-21), o němž
 viz J. Daňhelka LF 84, 1961, 59-60 (srov. zde v 1. sv. s. 357) – 4 *vlásti* vládnouti –
 5 *tráti* trvati, žíti – 6 *túhať* tesknost, zármutek – 9 *jeden múdrý neradí se* nikdo
 moudrý se neradí – 11 *hleděti* usilovati, snažiti se o... – 13 *dědiny* dědičné pozemky –
 15 *váletí válčiti*, bojovati – 16 *češte* škrabejte; *chrastavo* strupaté, prašivé – 19 *jeden*:
 tj. národ – 20 *se shřeje* ohřeje se – 21 *zpřeje* popřeje, bude přáti – 22 *razi* radím – 23
na křivá drva na křivé stromy; v Dalimilově kronice namříeno proti Janu Lucem-
 burskému, který se autorovi jeví jako křivopřísežník – 27 *nezkřivdila* nepromluvila
 nepravdu – 29 *Durynci* Němci z Duryňska; srov. Dal 21, 17-24 (jde o syna knížete
 Vlastislava) – 30: srov. Dal 54, 5-36 – 31: srov. Dal 98, 23-24 – 32 *krále Václava*:
 krále Václava III. – 33 *sřezal* rozřezal, přeřezal – 34 *se vzhoda stúpiti* se schodu, se
 stupně sestoupit – 35 *Rakúsic* Rakušan; miněn Albrecht

II

5 Čechové tehda praví, v nich jest pravá česká žila a německým ižád-
 ným podšitím nejsú podšítí, mají na sepsanie prvních českých a na kroniky
 své pilně patřiti, jich rady a výstrahy poslúchajice, aby v moc německú
 neupadali, neb tu jest jich osidlo na hrdlo zvázané a pád konečný. Neb jako
 jed v krmi vlit jsa jedúciemu nemóž býti bez úrazu, ale neb smrt, neb bláz-
 nivost, aneb nemoc člověku uvede, též moc německá v slovanský neb v český
 jazyk uvedena neb zkaženie toho jazyka, neb umenšenie, neb jinú vadu

konečně přinese. Jakožto vlk v stádu, myš v domu nic jiného než vádu a poškození učiní, též Němec v panování a v kralování českém a v slovanském
10 učiní.

Měli by tehda Čechové, nemohú-li z svého jazyka pána mieti, na jiný slovanský jazyk nebo na jiný který koli pod nebem křesťanský pomysliti, a ač by bohatý nebyl, jeho sobě za pána vzieti, neb jich jazyk a jich svobody pod králem každého jazyka kromě německého lépe stanú. Zbaviž nás
15 pán buoh všech králův a správci německých!

Dále Čechové, chtě-li v své zemi řád dobrý mieti, mají takového krále hleděti, ješto by napřed božské dobré miloval, potom lid český a upokojenie jeho. Ale upokojenie země nikoli nemož býti, leč božské dobré, to jest přijímanie těla a krve božie a jiných pravd zákona božieho, o něž jest rozbroj
20 a války tato léta byly v této zemi a mnozí přátely i zbožie ztratili. Dobrý prospěch a prospěchu těžce a nesnadně ten král bude hleděti, ktož toho sám v skutku nebude činiti. Nebo ktož co sám činí, vdy větčí přichylnost k tomu má, aby jiné k tomu přivedl, najprvé řeči a namietaním leckterakým a potom skutkem a mocí. A že Čechové s větší stranú a mnohem, dá-li buoh,
25 šťastně v těch drahých pravdách utvrzeni a upevněni, nikoli toho mrúce neustúpie a s zbožím i s zámky se prvé převrátiti dadie, a to s nesnázeami i s rozbrojemi i s velikým zkažením země této musilo by býti. Pilně má hlédáno a váženo býti, aby takový král s nimi se v tom sjednal, a nebude-li to moci býti prvé, ale při korunování neb v brzkém času potom. Jinak ne-
30 bylo-li by toho, strach, nové zbúrenie v brzce aby nepovstalo. Nebo lid, kterýž miluje to, obával by se bydlením jeho s jiným lidem tomu odporným úkladu a lsti, aby nejednal, od toho je odvésti mieně. I slušné jest to v nedlúhém času králi tomu, který volen bude, učiniti, chce-li s nimi v pokoji v království bydliti a býti.

Také Čechové mají se vši pilností se vystřiehati, a zvláště milovníci těla a krve božie, aby jiného jazyka rada jim nevládla ani byla s ním, než česká a Čechové, a najvíce milovníci krve božie, aby s odporými pány neb jinými duchovními některaký klobúček lstivý nebyl skován, jakož by potom jim i vši zemi škoditi mohl a na zlé, nebylo-li by v ty časy, ale po mnohých
40 letech, přijíti mohlo.

Dále Čechové mají pamatovati a takového krále hleděti, aby jim vši pilností a mocí svú raden a pomocen byl z nároku na ně lživě a falešně uvedeného vyjítí a očiščenu býti tak, aby se jim vedlé úmluv sborem bazilejským učiněných dosti stalo, a že německý národ v sobě té jisté žily nikoli
45 mieti nemož, jakož se to očitě shledávalo, shledává a shledávati se by mohlo, by nás mienili z takového nároku vyvésti, než více, jakž by mohli, zmazati. Slušné jest slovanského jazyka pána hledati a k německému nikoli nesvolovati.

Mají takového pána a krále hledati, ješto by jim zámkuov k České

50 zemi příslušejících koruně, kteříž jsou od Němcův odtrženi, pomohl dobytí a k koruně zase přihromazditi. Jen toho nikoli žádný Němec neučiní, ale raději více Němcům zavadí, aby moci české ubývalo.

A mimo ty všechny věci svrchu psané i jiné, kteréž by ješče psány býti měly, běh jiný nežli prvé běží o drahé krve Kristovy přijímanie pod způsobem vína, jiezto jsou Němci a najúhlavnější nepřítelé jakožto Kaifáš Kristův, jenžto jsou nejvyšší stupeň zlosti proti Čechům vstúpili, je i s tú drahú krví shladiti usilující i jiných všech národův s lživým svým kněžstvem na Čechy popúzejíce. I hodnět jest z těch příčin jistých kronik svrchu psaných, jichž smy my živí svědomi, kteréž by se ješče psáti měly, každého 60 národu německého se varovati a za krále českého nikoli nebrati, dlužně sobě na svá hrdla nedělající. Nebo nežli by oni najmohutějšího Čecha netoliko za pána, ale za měščenína přijeli, raději se hrdla ztratili. A my aspoň, oslepili Čechové, na nich příklad vezmúce, učinme jim též a za pána Němce neberme.

65 Také slušie znamenati řeč boží v knihách Deuteronomu v sedmnáste kapitole, jenž die: „Ustavíš, kteréhož pán buoh tvój zvolí z počtu bratrův tvých. Nebudeš moci z jiného národu učiniti krále, který by nebyl bratr tvój etc.“ A Němec není bratr český, nebo není českého národu ani bratr, neb se protiví ustavení a rúhá našeho otce o přijímaní těla a krve Krista milého a jiným pravdám jeho. A takého neslušie přijieti do domu ani jemu pozdravenie dáti, jakož die sv. Jan v druhé kanonice. A poněvadž takového neslušie do domu přijieti, ovšem neslušie takového za krále vzieti. A Němec jsa králem netolik by chtěl do domuov choditi, ale více by chtěl Čechy věrné z domuov vyhoniti a jejich statky bezděky bráti.

1 *tehda* proto, tedy – 1-2 *německým izádným podšiltm nejsú podšiti* nejsou nakažení němectvím – 2 *prvních českých dřívějších dějů* (historických událostí) českých – 3 *pilně patřili* pečlivě, bedlivě přihlížeti – 4 *zvázané* uvázané; *pád konečný* úplná zkáza – 5 *bez úrazu* bez škody (na zdraví) – 6 *v český jazyk* do českého národa – 7 *umnšenie, neb jinú vadu* újmu, oslabení nebo jinou úhonu – 8 *vádu hádku, rozbroj* – 13 *ač by bohatý nebyl* byl by nebyl bohatý – 14 *lépe stanú* budou na tom lépe

17 *hleděti hledati*; *božské dobré* dobré věci boží; *upokojenie* pokoj, mír – 20 *zbožie* statky, majetek – 20-21 *dobrý prospěch a prospěchu...* bude hleděti dobrý prospěch bude hledati a jeho dbáti – 22 *v skulku* skutkem; *vdy vždy* – 23 *namietaním* náměty, podněty – 24 *s větší stranú a mnohem* ve své valné většině – 25 *šťastně* našťestí; *mrúce* třeba i za cenu ztráty života – 26 *a to*: tj. odvrázení od poznaných pravd – 28 *hlédáno* zkoumáno; *aby s nimi se v tom sjednal* aby se s nimi v tom shodl, dohodl – 29 *prvé* dřívě; *ale alespoň* – 30 *strach* je obava, nebezpečí – 31 *to*: tj. přijímání podobojí a ostatní husitské články víry – 31-32 *bydlením jeho s jiným lidem tomu odporným...* smysl: když by král byl obklopen jiným lidem (cizími dvořany) nepřejícím kalichu, obával by se lid úkladu a lsti, aby král nepodnikl kroky k jeho odvrázení od kalicha – 32 *slušné jest* sluší se, je třeba – 34 *bydliti* přebývati, žiti – 36 *jím*: tj. králem – 37 *s odpornými pány* s pány opačné víry (tj. podjednou) – 38 *aby některaký*

klobúček listivý nebyl skován smysl: aby nebyly učiněny tajné dohody proti utrakvistům – 39 *na zlé ke zlému*

42 *aby raden a pomocen byl* aby přispěl radou a pomocí; *z nároku z nařčení* (z kacířství) – 43-44 *vedlé úmluv sborem bazilejským učiněných* podle kompaktát schválených koncilem basilejským (v l. 1434-1436); *aby se jim... dosti stalo* aby jim bylo učiněno zadost (tj. aby byla plněna kompaktáta) – 45 *očitě jasně, zřejmě* – 46 *by nás mienili... vypěsti* že by měli v úmyslu vysvobodit nás; *než více* ale naopak spíše – 47 *zmazati očerniti, pošpiniti* – 49-50 *zámkuov k České zemi příslušejících koruně*: šlo o zámky a jiný majetek, náležející k české koruně, hlavně v Sasku, který za husitských válek král Zikmund zastavil cizincům – 51 *zase přihromazditi* zpět připojiti, přivtěliti – 52 *zavadí* zastaví

54 *běh jiný... běží* jde o jiné věci – 55 *jiežto*: tj. krve (přijímání krve); *Kaifáš*: židovský velekněz, jeden ze soudců Kristových – 56 *jsú najvyšší stupeň... vstúpili* dostoupili nejvyššího stupně – 58 *hodně jest* je záhodno; *jistých kronik*: jde především o Dalimilovu kroniku – 59 *jichž smy... svědomi* které jsou nám dokonale známy – 59-60 *každého národu německého* každého člověka německé národnosti – 60 *dlubně* palice, kyje (srov. Dal 59, 33) – 61 *najmohutějšího* nejbohatšího – 63 *oslepili* zaslepní; *těž totěž*

65 *znamenati* vzítí na vědomí; *Deuteronomu*: Deuteronomia, 5. knihy Mojžíšovy ze Starého zákona (cit. Deut. 17, 15) – 69 *ustavení* ustanovení (božímu) – 70 *přijieti* přijmouti – 71 *v druhé kanonice* v druhé epištole (srov. 2 Jan. 10) – 72 *ovšem* zcela, tím spíše – 73 *nelolik by chtěl* nejen že by chtěl – 74 *bezděky* proti vůli, násilím

ZÁPIS ALEXANDRA VELIKÉHO SLOVANŮM

Ke Krátkému sebrání z kronik českých je v brněnském rukopise bezprostředně připojeno latinské falzum Zápis Alexandra Velikého Slovanům. Tento podvrh je projevem obdobného úsilí jako tzv. Soběslavská a Staropražská práva (srov. zde na s. 415). Vznikl nejpozději v okruhu raných humanistů v druhé polovině 15. století, avšak není vyloučeno, že pochází už z doby značně starší (Václav Hájek z Libočan jej uvádí v souvislosti se založením pražského kláštera Na Slovanech). Došel v husitských Čechách veliké pozornosti; dovolává se ho i Krátké sebrání.

Zápis Alexandra Velikého slovenskému jazyku a českému na budúcie časy

My Alexandr, nástupce makedonského krále Filipa, předobrazně líčený jako „kozol“, původce řecké monarchie, syn Jovův, ohlášený skrze Nektanaba, rozpravěč s bráhmány a se stromy Slunce i Luny, potlačitel Peršanů a Médů, pán světa od východu slunce až k západu, od poledne až k půlnoci, 5 osvícenému pokolení slovanskému a jazyku jejich milost, mír a pozdrav od nás i od našich následníků, kteří po nás budou následovat v ovládnání světa.

Protože jste nám pomáhali, jsouce vždy ve věrnosti spolehliví, ve zbrani rázní jakožto bojovní a zdatní spojenci, dáváme vám a udílíme ze 10 svobodné vůle a na věčné časy celý pás země od půlnoci až k poledním

hranicím italským, aby se nikdo neopovažoval tam zůstat, usazovat se nebo místa si hledat kromě vašich lidí. A bude-li někdo druhý nalezen, že se tam zdržuje, budiž vaším služebником a jeho potomci služebníky vašich potomků.

- 15 Dáno v novém městě našeho založení, Alexandrii, založeném nad velkou egyptskou řekou Nilem, v dvanáctém roce našich království, se souhlasem velikých bohů Jova, Marta a Plutona, jakož i největší bohyně Minervy. Svědky pak této věci jsou Anaklét, osvícený náš kancléř, a jiných jedenáct knížat, které pro případ, že bychom odešli bez potomstva, zůstavujeme jako pány vaše a celého světa.
- 20

Nadpis: *slovenskému jazyku a českému slovanskému a českému národu, Slovanům vůbec a Čechům zvláště (před lat. textem nadpis český) – 1-2 předobrazně líčený jako „kozel“: v proroctví Danielově 8,5: „aj, kozel přicházel od západu na svršek vši země, a žádný se ho nedotýkal na zemi, a ten kozel měl roh znamenitý mezi očima svýma“; skladatel listu Alexandrova mylně předpokládal, že biblická kniha Daniela vznikla před dobou Alexandrovou – 2 monarchie: okrajová poznámka, psaná taktéž rukou 15. stol., tlumočí pojem jako obecnou vládu jedincovu, uvádí etymologii slova a připojuje: „jako bůh nebo jiný vládce, tak Alexandr Veliký“; *Jovův*: míněn Juppiter Ammon, vlastně egyptské božstvo v Libyi s věštitrou v oáze Si-vašské, od Římanů ztotožňované s Jovem; *Nektanaba*: egyptský král Nektanabos II., vypuzený roku 345 př. n. l. Peršany, byl v pozdějších pověstech uváděn ve vztah ke zplenění Alexandra Velikého – 3 *se stromy Slunce a Luny*: podle Pseudo-Alexandrova listu Aristotelovi dotazoval se Alexandr Veliký v Indii věštných stromů, zasvěcených Slunci a Luně – 16 *v dvanáctém*: tj. v posledním – 18 *kancléř*: v lat. orig. logotheta, z řec. logothetés, což bylo označení kancléře teprve za byzantských císařů*

ŠPROCHY VAGOVSKÉ A ODPOVĚĎ NA NĚ

Obdobou učené polemiky, která se rozvinula v šedesátých letech 15. století zvláště mezi Hilariem Litoměřickým a Rokycanou, byl souboj vtípu mezi vratislavským biskupem Joštem z Rožmberka (synem jihočeského velmože Oldřicha z Rožmberka) a Václavem Korandou mladším, který byl již tehdy vedle Rokycany přední utrakvistickou osobností. Jošt byl ideovým vůdcem reakční Jednoty zelenohorské, utvořené panstvem proti králi Jiřímu, a soupeřil se Zdeňkem ze Šternberka o její vedení. Oldřichův syn Jošt nezapomněl, že je Čech, a jeho ohled na český národní a státní prospěch ho vedl k smírné taktice: snažil se pohnout Jiříka k odstoupení od kompaktát nikoli násilím, nýbrž pevnou solidaritou všech katolíků českého státu. Jedním z prostředků, jímž chtěl působit, byla i sbírka bystrých rýmovaných aforismů, upozorňujících na bolestivá místa druhé strany. Joštovi pak neméně vtípně odpověděl z opačného stanoviska Václav Koranda, který podle své záliby v přezdívkách nazývá biskupa „Klímou z Prudovic“; jde nespíš o nějakou dobovou narážku, která je dnes už nevysvětlitelná.

Třinácte šprochuov vagovských

1. Ježek má bodliny a svině štětiny, zlosyn najde zlosyny a dobrý nebude bez družiny. Kmen má větvie a větvie ratolesti a řetěz články. Snadno splésti, těžko rozplésti; lehko smiesti, nesnadno rozdělití.
2. Nenie nemúdrejšého, než kto múdre mluví, a zle činí, dobré zná, a zlé dělá a kto jinak soudí a jinak činí.
3. Nic spieše neoklamá než potakač, ukladač, licoměrník. A ten najškodlivější, komu se najvíc věří.
4. Milostníci, pochlebníci, kořistníci zavodie lidi, také častokrát i múdré.
5. Přírozenie, navyčenie, zarpucenie odvodí od pravdy poznánie a od poznalé zachovánie.
6. Rozmyšlený hněv jedny straší, druhé tuží; náhlý ruší od lidí nádeji, k lidem přistupí a dávno dobývané rychle kazí jméno dobré.
7. Kto se ničehož nebojí, jest blázen; kto všeho, jest nemúdrý, a kto se v obém nepotřebně zjeví, jest neopatrný.
8. Kto má přátely za mouchy, jest rozpačný, a kto nepřátely za lvy, jest strašlivý; ktož pak má přátely za lvy, jest srdnatý, a nepřátely za mouchy, jest převážný; a míra ve všem najlepšie.
9. Múdrý sčestie na nesčestie nesadí; smluví se raději podobně než svadí.
10. Sčestie zavodí v nesčestie. Múdrý na vrchu zastaví, neb z druhé strany bývá příkřejie k dolu.
11. Sčestie se trousí, nesčestie se spe.
12. Nic nesčasnějšieho, než komu nižádná múdrot ani pilnost ani statečnost nemóž prospěti budúcky a kto byv v sčestí, ztratě je, rozpomíná se na ně.
13. Kdež knězie a ženy šafují, obecně přemistrují. Nebť jest staré příslovie: Nebývaj tu hostem, kdež pleš a vrkoč vládne mostem. A v této řeči bych sám sebe nechal, snad by se na mě někto rozhněval.
13. Ohně nelze upáliti, vody utopiti a větru zadusiti – a pravdě zahynúti.

Odpověd na šprochy

30 Třinácte nešprochův vagovských

Žádost člověka nemilostivého jest hrob věcí tajných a nedobrých. Takovému podlé toho muož odpověděno býti.

1. Což komu přírozenie dá, kto tomu než nemúdrý odpierá? Neb lépe slušejí vepři štětiny než svini jelenie rohy. Sekyra větvie od kmene dělí i články řetěza na ruozno; nébrž když kmen zvetšie, ratolesti klesnú.
2. Horšie dvoje zlé nežli mezi tiem jedno, a nad to z úmysla mluvití zlost. Neb horší jazyk falešníka nežli kopie protivníka.

3. Věrný věrně, nevěrný nevěrně, a ten najhorší, ktož zlým odplacuje za dobré.
- 40 4. Slušie nesvědomeho nepřipúšťeti, zkušenému věriti. Neb nic dražšieho nenie nežli úžitečné vystřezenie.
5. Sladké řeči a najviece s požehnaním pro rozkoš zavozují větrné lidi. Od počátku světa nic nebylo tak pravdě odporo a k újmě, jako lakomí větrové a pyšní.
- 45 6. Dobrý stojí a trvá bez pohanění jako kostka. Lepší jest hněv smiechu, neb tudy trestána bývá duše hříšného, a lepší jsú hněvové zjevni než úkladové pokrytšti.
7. Ktož se bojí chřestu, nechod do lesa. Komuž čeho třeba, odvážit se všeho. V tom však slušie viece přátelské závisťi než nepřátel varovati se.
- 50 8. Jakž přítel, tak viera. Najškodlivější domácí nepřítel. A ktož jest přítel, miluje vdycky.
9. Ktož má jistotu a dá se na lidi, ztracuje polovici.
10. Slova strašlivá nic viery nemají; a mnohokrát nakloněný k smrti dlúho živ bývá.
- 55 11. Ktož se na sčestie a nesčestie ohlédá, jest časný; a ktož pánu bohu doufá, přicházé vše dobré; a často dává jeden den, čemuž celý rok odpierá.
12. Dokudž meč rozkazuje, jde jako po šnuore; kdež se berla připlete, bývá peřie zhuoru. Svět neroztržen nikdy tak mečem jako větrem. Když opice se chce lidem vrovhati, bývá v posměchu. Svini nenie do zlata, drží se radše mláta, bláta.
- 60 13. Voda oheň uhašuje, horkost vodu vysušuje a vietr sám přestává. Ale pravda, ne nálezek, přemáhá a zuostává.
- A nade vše lépe boha poslúchati nežli lidi.

Nadpis: *šprochuov vagovských* průpovědi, průpovědek žertéřských, šaškovských (podle lat. vagi = žertéři); srov. R. Urbánek, Jan Paleček, šašek krále Jiřího a jeho předchůdci v českých zemích, Příspěvky k dějinám starší české literatury, Praha 1958, s. 13 – 1 *Ježek má bodliny*...: celý první článek je narážka na připravující se panskou jednotu; *dobrý*: tj. šlechtic, pán – 2 *větvie* větvoví – 3 *smiesti* smotat, splést dohromady – 6 *potakač*, *ukladač* kdo přitakává, kdo strojí úklady – 8 *milostníci* miláckové, oblíbenci (3. a 4. článek mífí na dvůr krále Jiřího); *zavodie* zavádějí, klamou – 9 *přirozenie* vrozené, přirozené vlastnosti (míní se snad utrakvismus, v němž se král narodil a byl vychován); *navyčenie*, *zarpuenie* návyk, zarputilost; *od poznalé zachovanie* od zachování poznané pravdy (míní se snad setrvání při kalichu, které nedovoluje králi poznat pravou katolickou víru a zachovávat ji, i kdyby ji poznal) – 11 *rozmyšlený* promyšlený, záměrný; *tuží* utužuje, upevňuje (v odporu); *náhlý* prudký, neuvážený; *ruší* odnímá, bere – 12 *dávno dobývvané* rychle *kazí jméno dobré* rychle maří, kazí dobrou pověst, o níž člověk dlouho usiloval (narážá se asi na královu přílišnou přísnost vůči jeho odpůrci a chráněnci kurie Hynku Bitovskému z Lichtenburka po dobytí jeho hradu Cornštejna na Moravě r. 1465) – 13-14 *se v obém nepotřebně zjeví* obojím způsobem se zbytečně projeví, prozradí – 15 *rozpačný* rozpačitý, nepevný, slabý – 16 *strašlivý* bojácný – 17 *převážný* příliš odvážný – 18 *nesadí* ne-

sází, neštěpuje; *smluví se raději podobně než svadí* raději se vhodným způsobem dohodne, než aby se pouštěl do boje – 20 *k dolu* do údolí, dolů – 21 *se spe* sype se, valí se – 22 *pilnost* snažnost, bedlivost – 23 *budúcky* budoucně, v budoucnosti – 25 *šafují* spravují, řídí; *obecně přemistrují* vesměs, obyčejně udělají chybu, přeženou – 26 *pleš a vrkoč* kněz a žena (zde asi míněn Rokycanův a královnin vliv na krále Jiřího); *bych* kdybych

31 *nemilostivého* nešlechetného, hříšného – 35 *na ruozno* od sebe; *něbrž* ba; *zvelšie* stane se větším, zestárne – 36 *mezi tiem* zatím, alespoň; *z úmysla* úmyslně, vědomě; *zlost* špatnost – 38 *věrný* dodržující slovo; *odplacuje* odplácí (asi narážka na Joštovo chování ke králi Jiřímu) – 40 *nesvědomeho nepřipúšťeli* neposlušati nepoučeného, nezasvěceného – 41 *vystřezenie* výstraha – 42 *pro rozkoš zavozují* protože jsou příjemné, zavádějí, klamou; *věrné* lehkovážné – 43 *odporno* odporující; *lakomí vltrové a pyšní* lidé lehkovážní a přitom ještě chtějí a zpupní – 45 *jako kostka*: tj. pevně, nepohnutě; *hněv smiechu* hněv než výsměch – 48 *chřestu* šramotu, šelestu – 51 *vdycyky* vždycky, neustále – 52 *dá se na lidi* dá na lidské řeči, rady – 53 *strašlivá* výhrůžná – 55 *jest časný* hledí si pomíjejících věcí – 56 *přicházé* přichází mu, získává – 57 *jde jako po šnuoře* jde to jako na drátku, hladce; *kdež se berla připlete*: kde se do věcí začnou plést církevní hodnostáři – 57-58 *bývá pešie zhuoru*: tj. bývají různice – 59 *se vronatí* vyrovnatí se; *nenie do zlata* nejde o zlato – 60 *radše* raději – 62 *pravda*: tj. pravda víry, pravá víra, pravé učení (ve shodě s Písmem); *nálezek* lidský výmysl

HILARIUS LITOMĚŘICKÝ TRAKTÁT K PANU JANOVÍ Z ROŽMBERKA

Nová polemická vlna se zdvihla v šedesátých letech 15. století. Na římské straně ji představoval hlavně Hilarius Litoměřický a jeho družina. Hilarius Litoměřický (1412-1468), bývalý Rokycanův žák, přestoupil za pobytu v Itálii asi v letech 1451-1455, nejspíše v naději na rychlejší kariéru, ke katolicismu; r. 1462 byl jmenován správcem (administrátorem) pražského arcibiskupství. Ještě před zrušením basilejských kompaktát (31. března 1462) a skoro jako úvod k němu vznikl nepochybně za Hilariovy účasti dva latinské soupisy žalob proti utrakvistům a později rozpoutala Hilariova družina proti králi nenávistnou kampaň, v níž se užívalo zbrání literárních i živého slova (kazatelsky Hilaria podporoval zejména kanovník pražské kapituly Václav Křižanovský). V souvislosti s tím se rozvinula prudká učenecká literární polemika mezi Hilariem a Rokycanou.

Z Hilariových projevů otiskujeme *Traktát k panu Janovi z Rožmberka*. Hilarius v něm představuje odboj proti králi Jiřímu, k němuž došlo po zrušení kompaktát, jako zcela oprávněný po všech stránkách a hledí pro něj získat i onu část katolických stavů, která setrvala v neutralitě nebo dokonce šla s králem. Traktát vznikl v květnu r. 1466.

Čtvrtý rozdiel

pokládá a vyličuje druhú příčinu, točič křivú přísahu.

Druhá vina Jiříkova jest položena, že jest křivý přísežník, jakož napřed dotknuto. Neb to jest všecko přestúpil, k čemu králové všickni jsú zavázáni z obecného práva, a potom to, k čemu se sám dobrovolně velikú přísahu nad jiné krále zavázal. Najprvé král má súd a spravedlnost milo-

5 vati. Tak die svatý David: „Milujete-li spravedlnost, pravdu mluvte, jenž
súdíte zemi.“ Neb na krále příleží súd a spravedlnost a nuzných oprava,
jakož die svatý Jeroným: „Na krále slušie súd a spravedlnost a utišťeným
pomoci, krve nevinné nevylévati, pocestnému, sirotku a vdově pomoci,
10 mordérov a svatokrádcí netrpěti.“ Pak, držel-li jest on to, tato země to
dobře vie a najlépe páni, jenž mluviece o své svobody a spravedlnosti, ot
něho nic jsú nemohli mieti, ač jest nětco ve dsky vešlo, to buď pánóm
poručeno! Města také by uměly pověděti svá bezprávná trápenie, šacovanie
a honěnie do svého měšce.

Také král křesťanský má křesťanstva obhajovati; tak piše svatý Isio-
15 dorus. Toť jest pak dobře známo, jak se jest měl on k křesťanóm: dopúšťěl
velmi veliká bezprávie a trápenie.

Najprvé jakés právo duchovnie na rathauze dopustil: jako by se pra-
něř prostřed kostela trefil, tak duchovní súd na rathauze. Tiem právem
všickni křesťané obsěláni a trápeni.

20 Druhé, že dopúšťěl, aby v nižádném cechu nebyli přijímáni do řemesl,
kto se s nimi nesrovnávají.

Třetíe, aby žádný nemohl sobě domu v Praze kúpiti.

Čtvrté, když dobří křesťané svátostí potřebovali, byli vysoce trápeni,
pohřebi jim bráněni, křest a jiné svátosti.

25 Páté všickni kněže a praví faráři v Praze kostelu pražskému poslušen-
stvie otjati a jich všudy vstrkáni.

Toť ta obrana křesťanská! Ač říkáá, že „já žádného ot viery nenutím“,
ale vnukne úředníkóm, konšelóm a popóm svým: „Trapte je, jakž muo-
žete! Jáť se toho učiním nevida. Proto kleště kovář jmá!“ Když mu žaloba
30 přijde, tehda se hněvá a jako by jim hrozil. A potom poděkuje, že jsú je
trápili, jakož se to v skutce mnohokrát shledalo. Praví opět, že žádného
neutiskuje ani svozuje, ale jest věc svědomá a vědomá, s kým a kterak
mluvil, chtě jeho od poslušenstvie svěsti, jak s nimi rady tajné často mieval,
a to vše, aby své knězie měl a naše potupil.

35 Také král má kacieřstvie vypleniti, jakož die svatý Augustin na čtenie
svatého Jana, že „Agar, děvka Sářina, znamenala kacieře, Sára křesťany
dobré. I když Agar zbita byla ot Sáro, panie své, a túžila anjelovi, řekl jest
jí anjel: Vrať se ku paní své. Proto byla bita, aby se navrátila. Proto krá-
lové křesťanští jsú proti kacieřóm, aby se navrátili. Nedivte se tomu, že
40 se moci světské hýbí proti mrzkým rozptylatelóm cierkve svaté, neb byť
se nehnuly, těžký počet vydadie pánu bohu z královstvie svého. Nabochodonor,
král cizozemec, vydal velikú pokutu, kto by se rúhal bohu
židovskému, vida, že ti tři mládenci byli ot boha z vohňové peci vysvobo-
zeni. Kterak se nemají hnúti králové křesťanští, vidúce, že skrze to ne-
45 tolíko tré lidí, ale všecko křesťanstvo muož vysvobozeno býti.“ Tak die ten
svatý.

Ale tento Jiřík netoliko kacieřstva neplnil, ale naplnil. V kročiv úkladně do Prahy, všechny kostely odjal ot moci kostela pražského, kněžím kacieřským do Prahy a do vsie země pomohl; pány a jiné lidi hrózú, dary, 50 úřady porušoval, že k jeho sektě přistúpali. A by byl v tom svém pokoji déle trval, byl by všecku zemi k svým vopaktátám připravil. Ale již milý pán buoh neráčí déle jemu toho trpěti, neb jest buohdá přišel čas vykúpenie země České. Pak ač koli někdie zjevné kacieře páčil a hubil – ale také ryba rybu jie –, však toho neutratil Rokycana, od něhož všickni kacieři 55 utraceni se nedělé. Neb když umierali, pravili, že je tomu Rokycan naučil. I podnes něk eři na Novém Městě pražském jsú a někteří ještě sedie u vazbě, ješto to vyznávají, že ot něho mají. A těm se nic nestalo pro jeho Rokycanu. A toho i podnes nechá pro plémě, jeho následuje, jemu se klaně, jenž jest vrch a studnice všeho kacieřstva v zemi České.

60 Tyto i jiné povahy jsú krále pravého. Ale Rokycan, jeho prorok, jenž se literú obierá, ten jemu radil, které jest právo králův pohanských, jenž jest psáno v prvých Knihách královských: „Řekl Samuel k lidu: Toto jest právo krále. Syny vaše vezme a zdělá je úředníky a robotěze a řemeslníky. Dědiny vaše a vinice a olivovie najlepšie odejme a dáť služebníkóm svým. 65 Obilé vaše a poplatky viničné pod desátky uvede a bude odtud platiti služebníkóm svým. Služebníky vám otejme a přistaví k potřebě své. Stádo vaše zholduje, a vy budete jeho služebníci.“ Toť právo krále ot buoha zavvrženého, jako byl Saul. Všickni mohú makati, činil-li jest on to, co prorokováno Samuelem. Ale on vždy praví, že jest králem křesťanským přes 70 přísahy obecné. Kterúž jest přísahu učinil? Aby vyplnil neposlušenstvie z země České. Toho jest nezdržel, a tak přísahu proměnil. Pak, poněvadž křivá přísaha z úmysla, jako die svatý Tomáš, sama v sobě jest hřiech smrtdelný, neb zaviera v sobě potupu boží, jakýž koli člověk slušnú věc nenaplní, nemuož jie bez hřiechu smrtdelného zrušiti, aniž jí sám rozum 75 a výklad dáti. I poněvadž křivý přisežník nenie hoden duší spravovati, jakož die otec svatý Urbanus, a duše většie jest a dražšie než tělo, jako die pán buoh, nad to Jiřík nenie hoden země České spravovati pro svú křivú přísahu. A k tomu hledě otec svatý jměl se k němu, jakož naň jest slušelo. Pak pomsta křivé přísahy jest velmi těžká, neb podlé práva duchovnieho 80 i světského takoví jsú narčeni a cti zbaveni. Také nikdy nemohú býti svědkové, by pak se toho pokáli, tak die písmo. A poněvadž tento člověk pánu bohu a otcí svatému nezdržel jest přísahy, nenie co jemu věřiti, by prostému člověku přísahu zdržel. Tak se píše v konciliu toletánském: Nemuožť lidem býti věrný, kto bohu jest nevěrný. Aniž jim má býti věreno, 85 kto ot sebe viery pravdy otvrhli; leč samému svému Rokycanovi, jehožto přísahu viece sobě váží nežli kterou jinú, a on jeho rozhřeší moci svú, jiež nemá, ot přísahy otcí svatému učiněné.

Nenie také jemu spomocno, ale viece k zatracení, což praví, že té přísaze jest rozuměl jinak a že nikdy jest nemienil odstúpati ot obojí způsobu
90 přijímanie, by jemu mnohá jiná byla slibována. Najprvé, jakož die svatý Isidor, jakýchž koli lstí slov kto přísahá, však pán buoh, jenž jest svědek svědomie, tak to přijímá jako ten, jemuž se přísahá, tomu rozumie.

Druhé, že přísaha otci svatému učiněná jím samým má býti vyložena. A že otec svatý vykládá ji, aby se ve všech řádíech a svátostech, a zvláště
95 v přijímaní těla božieho pod jednu způsobu srovnal s krály křesťanskými, i máť tak býti rozuměna.

Třetíe, přísaha nemá býti závazek nepravosti a tak nemá nižádného podvésti. Nemuož on učiniv tu přísahu otci svatému jie jinak než otec svatý vykládati.

100 Čtvrté, kdyby tak bylo, tehda každý mohl by zniknutí křivé přísahy, i svatý Petr byl by se vymluvil, když přísáhl, že nezná člověka. A tak nikdyž žádný by křivě nepřisahal, i bylo by daremné božie přikázanie: „Nebudeš křivě přísahati;“ a opět: „Nevezmeš jména božieho nadarmo,“ točíš křivě. Neb toho, čehož nenie, pán buoh nebrání, ale co muož býti
105 a nemož křivě přísáhnúti kto, leč se nestane dosti tomu, komuž jest přísaháno, a že otci svatému přísáhl, a jeho svatost praví, že jí nenie dosti učiněno, tehda jest křivý otci svatému přísežník. A takový každý jest horší nežli mordéř, neb tento tělo, ale onen duši zabíjie. Také nenie hoden žádných úraduov, ani duchovních, ani světských, aniž viec muož přísahati,
110 neb již jemu nemá býti věreno. Tak práva duchovnie i světská svědčie. Neb kto jest nevěren pánu bohu, proti člověku svědčiti nemá, aniž právo mrzčejšieho hříechu má, by tak hanebně ote všeho súdu odstrčilo jako křivého přísežníka. Toť jest druhý kus jeho ssazenie.

Nadpis: rozdiel oddíl, kapitola; pokládá uvádí, vykládá – 1 položena uvedena – 5 svatý David: izraelský král (asi 1013-973 př. n. l.); cit. Moudr. 1,1, jejímž autorem podle tradice není David, ale jeho syn Šalomoun – 6 příleží náleží, přísluší (jako povinnost); oprava ochrana, záštita – 7 svatý Jeroným: cit. Commentaria in Ieremiam prophetam (Výklad na proroka Jeremiáše; PL 24, 843) – 10 jenž mluviee o... kteří stojíce o... , žádajíce o... – 11 ve dsky do zemských desk (tj. knih, kam se vpisovaly mj. královské majestáty a privilegia) – 12 poručeno odevzdáno, svěřeno (posměšně); šacování a honěnie vymáhání (daní) a shánění – 13 do svého: tj. králova

14 *Isidorus* Isidor ze Seville; volně cit. Sententiarum libri tres (Tři knihy úvah; PL 83, 721) – 17 *právo duchovnie*: duchovní soud, jehož sídlo bylo na Staroměstské radnici, měl právo soudit kněze i laiky pro nábožensko-mravní přestupky – 18 *na rathauze* na radnici – 19 *obsělání* obsílání, povolávání před soud – 20n. *Druhé... třetíe... atd. za druhé... za třetí... atd.* – 21 *se nesrovnávají* nesouhlasí, nejsou stejné víry (tj. podobojí) – 23 *dobří křesťané*: příslušníci strany podjednou – 25 *praví* řádně ustanovení (tj. podjednou); *kostelu pražskému poslušenství*: podřízení konzistoři podjednou, která měla sídlo při Svatovítském chrámu na Hradě – 26 *jich* jejich (tj. utrakvistů); *otjati... vstrkáni* sesazeni... dosazování

28 *popóm* kněžím (hanlivě) – 29 *jáť se toho učiním nevidá* budu se tvářit, že to nevidím – 31 *v skutce* ve skutečnosti, skutečně – 32 *ani svozuje* ani nesvádí, nepřemlouvá; *svědomá a vědomá* dosvědčená a známá – 33 *od poslušestvie*: od poslušnosti Římu, církvi katolické

35 *svatý Augustin*: Expositio epist. ad Galatas (Výklad epištoly ke Galatům; PL 35, 2132); nikoli výklad evang. Janova – 36 *Agar, děvka Sáfina*: služebnice Abrahamovy ženy Sára (srov. Gen. kap. 16) – 37 *túžila* žalovala – 40 *se hýbí táhnou*; *proti rozptylatelóm* proti těm, kteří narušují jednotu církve; *byť kdyby* – 41 *Nabochodonozor*: Nabuchodonozor, babylónský král ze 6. stol. př. n. l.

47-48 *vkročiv úkladně do Prahy*: míněno Jiříkovo dobytí Prahy r. 1448 – 49 *hrózú hrozbami* – 50 *porušoval kazil*; *k jeho sektě*: k utrakvismu – 51 *k svým vopaktálám*: míněna kompaktáta (posměšně označena jako opak toho, co věřili otcové) – 53 *někdie někde* – 54 *neutralil* nezahubil – 55 *se nedělě* nelíší se; *že je tomu Rokycan naučil*: míněn zřejmě podnět, který dal Rokycana svými kázáními vzniku jednoty bratrské – 58 *pro plémě* na plemeno, na semeno

60 *po vahy vlastnosti, znaky* – 61 *literú* literou, tj. Písmem – 62 *Samuel*: poslední z izraelských soudců, který pomazal Saula na krále, ač se předtím snažil odvrátit lid od nastolení království – 63 *robotěze* robotníky – 64 *olivovie* olivové háje – 65 *pod desátky uvede* nařídí, aby z nich odváděli desátky (desátý díl výtěžku) – 67 *zholduje* vezme jako daň, přisvojí si – 68 *všickni mohú makati* všem je hmatatelně zřejmé, očividné – 69 *vždy přesto, přece* – 70 *přes přísahy obecné* skrze obvyklé přísahy (míněny korunovační přísahy krále Jiřího); *aby vyplnil neposlušestvie* že vyplnění neposlušnost (tj. papeži); míněna tajná přísaha Jiřího při korunovaci (6. května 1458) – 71 *jest nezdržel* nedodržel; *proměnil* porušil – 72 *svatý Tomáš*: Tomáš Akvinský († 1274), tvůrce oficiální filosofie katolické církve; cit. Teologická summa II, 2, ot. 98,3 – 73 *zavíerá zahrnuje* – 74 *rozum* smysl – 76 *Urbanus*: papež Urban III. (1185-1187), cit. podle Dekretálů Řehoře IX. (Friedb. 2, 362) – 76-77 *jako die pán buoh*: podle Mat. 10,28 – 78 *jměl se k němu* choval se k němu – 79 *pomsta trest* – 80 *narčeni* obvinění – 83 *v konciliium toletánském* v usnesení koncilu v Toledu; cit. 16. koncil z r. 693 (PL 84, 543)

88 *nenie... jemu spomocno* není mu ku pomoci – 91 *svatý Isidor*: Isidor ze Sevilly, Sententiarum libri tres (Tři knihy úvah; PL 83, 634) – 95 *aby se srovnal* aby jednal shodně – 100 *zniknúti* uniknouti – 101 *že nezná člověka*: srov. Mat. 26, 72 – 102 *daremné* nadarmo, zbytečné – 103: Lev. 19,12 a Exod. 20,7 – 108 *morděť vrah* – 111 *jest nevěren* nevěří – 112 *mrzčejšieho* hanebnějšího, potupnějšího – 113 *kus jeho ssazenie* článek, zdůvodnění návrhu na jeho sesazení

Devátý a poslední rozdiel

drží v sobě mnoho příčin, proč páni a města i všickni Čechové nejsou jemu povinovati žádnú pomocí a jest obnovenie prvních všech řečí krátce.

Desáté, neb jest ssazen s stolice královské, a ssazený podlé práva počítá se za mrtvého, neb degradacio točížto ssazenie jest mors civilis, točíž smrt světská, a jako smrt všecko rozdělí, tak ssazenie. Dokudž tehdy Jiřík byl živ, točíš cierkev svatá mněla, že držeti bude, co přísáhl, měla se k němu

- 5 jako živému synu a údu, neb spravedlivý, točíž křesťan, živ jest z viery, byla jemu země jako živému údu poddána. Ale, když jest umřel, skrze nevěru a neposlušenství, jsa úd uřezaný a mrtvý, již všickni Čechové jsú jeho zproštěni a již hlavy světské nemají, až i milý pán buoh nám pána dá. A jako žena po smrti muže svého jest jeho zproštěna a muož sobě jiného
10 pojeti, a by pak první z mrtvých vstal, nebyla by jemu manželstvím povinna, tak jest on již ssazený své koruny české umřel a ona móž sama sobě již jiného pána vzieti, by pak on dnes se k viere křesťanské obrátil. A tak páni nejsou jemu více povinovati jako mrtvému a ssazenému.

Nadpis: *drží v sobě* obsahuje; *povinovati* povinováni; *obnovenie* nové uvedení, shrnutí; *prvních* dřívějších – 1 *desáté* za desáté – 2 *točížto* totiž, tj. – 4 *mněla* domnívala se – 6-7 *skrze nevěru* pro nevíru – 10 *pojeti* vzíti si (za muže); *a by* a i kdyby

POLITICKÉ MANIFESTY

S rostoucím významem veřejného mínění (podmíněným zejména zvýšenou úlohou měst v státním zřízení, která byla dědictvím revolučních vymožeností) docházelo i ke skládání politických manifestů. Některé byly adresovány určitě osobě, ale jejich známost nezůstala omezena jen na osoby, které k nim daly podnět, nýbrž pronikaly v opisech i do širších kruhů. Tím přesahovaly rámec projevů soukromého rázu a stávaly se literárními fakty. Po stránce literárního ztvárnění jsou na stejné výši, jaké dosáhla soudobá publicistika.

POSLÁNÍ HRADECKÝM, OREBSKÝM A PARDUBSKÝM

Tento manifest, vydaný počátkem roku 1469, je výrazem naděje, že po zlém roce 1468, který znamenal pro krále Jiřího a utrakvistické Čechy těžké zkoušky, obrací se situace k lepšímu. Dobrou předzvěstí byl vpád Václava Vlčka z Čenova do Rakous a značná obětavost, kterou projevilí čeští stavové povolením silné zemské hotovosti na obranu proti králi Matyášovi.

Manifest složil nejspíše královéhradecký farář Martin z Krčina, jeden z prvních organizátorů jednoty bratrské. Proti nebezpečí, v němž se Čechy ocitly, viděl autor ochranu v mravní nápravě všech stavů. Přitom vyniká kromě příznačného národnostního důrazu autorův zřetel sociální; obrací se zvláště proti lakomé, pyšné a zbabělé šlechtě, nezapomíná však ani na kněžstvo obou stran. Jeho národní dali-milovské sebevědomí, vyznačující se až mesianistickým rysem, neváhá spojit úctu k Žižkovi se vzýváním národních patronů Václava a Vojtěcha. Mezi soudobou publicistikou vyniká Poslání svým lidovým zaměřením.

Ale i král i knížata i zemané nerozomějí tomu, proč różnici v Čechách vždy často mievají. Proto, že hady a ščiry v řadřech svých chovají: Němce, mnichy, jakž od Korutanského Jindřicha až do tohoto času różnici činie.